

می‌شد - تحقیق یافت، حبشی‌ها، لبنانی‌ها، سوری‌ها، مصری‌ها و عراقی‌ها هیچ یک عرب نبودند و عرب شدند اما ایرانیان ضمن آنکه در صلابت ایمان از همه پیشتر و در خدمتگزاری به اسلام سهم‌شان بیشتر بود ایرانی‌ها باقی ماندند، و این تنها در سایهٔ حفظ زبان امکانپذیر شد. و اگر توجه کنیم که از جملهٔ قدیم‌ترین آثار مکتوب فارسی بعد از اسلام به همین ترجمه‌ها و تفسیرهای قرآنی است متوجه می‌شویم که فارسی به عنوان زبان دوم قرآن و اسلام توانست باقی بماند.

این آمیزهٔ موفق و پویا از فارسی پیش از اسلام و عربی در واقع نخستین بار در ترجمهٔ قرآن (و نیز حدیث و تاریخ و سیره) توانست رشد یابد و پیروز شود.

اما در مورد تفسیر عرفانی قرآن، همچنانکه کارهای تحقیقی خودی و بیگانه نشان می‌دهد آنچه مسلم است شروع این کار را از مجالس وعظ زاهدان اولیه باید سراغ گرفت والبته سنت تأویل بین مسیحیان و یهودیان و مجوس نیز خواه ناخواه از دوراه در تفسیرهای عارفانه اثر گذاشت. یکی از این جهت که بعضی از زاهدان اولیه، خودشان یا پدرشان از دین دیگری به اسلام گرویده بود و لاجرم رسوبات ذهنی از باورها و روش اندیشگی پیشین داشتند. دوم از آن جهت که مخاطبان و مریدان و پیروان‌شان چنین ذهنیتی را

قلمرو سامانیان داده شد که ترجمهٔ قرآن را به فارسی جایز و بلامانع اعلام کرد خود سابقه‌ای در عمل داشته است. یعنی پیش از آنکه آن فتوی از طرف فقیهان آزادمنش حنفی داده شده باشد قرآن عملاً ترجمه می‌شد.

صرف نظر از اینکه ما نمونه‌های مسلم متن‌های بازمانده از ترجمهٔ قرآن (مقدم بر ترجمه قرآن در قلمرو سامانیان) در دست داشته باشیم یا نداشته باشیم وجود ترجمه‌هایی مقدم بر آن فتوی قطعی است. چگونه می‌توان تصور کرد که مسلمان هوشمند و فرهیخته ایرانی از ترجمهٔ کتاب خدا به فارسی، مدت تقریباً دو و نیم الی سه قرن خودداری کرده باشد؟ گذشته از انگیزهٔ دینی که در موضوع ترجمه قرآن از همه مؤثرتر است، انگیزهٔ ملی نیز دخیل بوده، چرا که شعوبیان معتدل و ایرانیانی که با حفظ ایرانی بودن مسلمان بودند و در عین مسلمانی راستین بر موازیت ایرانی ارج می‌نهادند دوست داشتند کتاب خدا را نیز به زبان خود بخوانند. روایاتی هم در دست بود که زبان دوم اهل بهشت زبان دری است و در واقع و عینیت نیز زبان دوم اسلامی زبان فارسی بوده و هست. تنها ملت مسلمان که در عین مسلمانی، قومیت خود را نیز حفظ کرد ایرانیان بودند و آن به خاطر حفظ زبان فارسی - که مقدس نیز انگاشته

در اردیبهشت ۷۴ کنگره بزرگداشت میبدی برگزار گردید و اکنون مجلد اول مقالات عرضه شده در آن گردمایی (الف - س) عرضه می‌گردد. البته مقالاتی نیز پیش از کنگره دربارهٔ میبدی منتشر شده بود که قبلاً در یک مجلد تحت عنوان زبان اشارت (یزد ۱۳۷۴) منتشر شده بود. ظاهراً باید منتظر یک مجلد دیگر بود (ش - ی). اینک اشاره‌ای به جایگاه میبدی در تفسیر عرفانی فارسی:

تفسیر میبدی برآیند دو جریان عمدهٔ ادبی و فرهنگی در ایران بعد از اسلام تا قرن پنجم هجری بوده است:

الف - نهضت ترجمه و تفسیر قرآن به زبان فارسی

ب - تفسیر عرفانی قرآن

در مورد جریان اول، چنانکه در کتب شیعه و سنی آمده است نخستین مترجم آیاتی از قرآن به زبان فارسی، سلمان است که گویا سورهٔ حمد را ترجمه نموده است. ارزش این روایت هر چه باشد قدر مسلم این است که ایرانیان مسلمان از آغاز بر آن بودند که قرآن را به زبان خود بفهمند و آن فتوای تاریخی که در قرن سوم در

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یادنامه

ابوالفضل
رشیدالدین میبدی

به کوشش
پدا... جلالی پندری

یاد نامه ابوالفضل رشیدالدین میبدی

به کوشش: پدا... جلالی پندری

یزد، چاپ اول: ۱۳۷۸

فلسفه اروپایی در قرن بیستم

□ Twentieth Century Continental Philosophy

Todd May

Clemson University, 1997.

این کتاب مروری کلی و بررسی همه جانبه و عمیق از فلسفه قاره اروپا در قرن بیستم است که به جای شرح و تفسیرهای مفصل گزیده‌هایی از عین متن فلسفه فیلسوفان بزرگ اروپا را در اختیار دانشجوی فلسفه قرار می‌دهد.

فهرست مطالب از این قرار است: ۱- بنیان‌گذاران (هوسرل: مقدمه بر پدیدارشناسی، هایدگر: سخنی در باب هومانیسم، سوسور: منتخباتی از درسنامه) ۲- اگزیستانسیالیسم (سارتر منتخباتی از اگزیستانسیالیسم، مریلوپوتی: تقدم ادراک و نتایج فلسفی آن)

۳- ساخت‌گرایی (لوی استروس: زبان و تحلیل قواعد اجتماعی، ژاک لاکان: نقش حروف القاء در ناخودآگاه یا خرد از زبان فروید تا گنون) ۴- نظریه انتقادی: مکتب فرانکفورت (اورک هایمر و آدورنو، دریافت روش‌نگری از دیالیکتیک روش‌نگری) هرمنوتیک (گادامر: جهانی بودن مسئله هرمنوتیکی، ریگور: منتخباتی از پدیدارشناسی و هرمنوتیک ۶- مابعد ساختارگرایی (لیبوتار: پاسخ به پرسش‌ها: پست مدرنیسم چیست... و...)

کشف‌الاسرار همانا تقریرات شیخ انصاری، هروی بوده که او نیز به نوبه خود از ابو‌عبدالرحمن سلمی استفاده کرده است. اهمیت کشف‌الاسرار در این است که مجموعه‌ای است از آنچه عارفان پیشین در بیان آیات و کلمات قرآنی و اسماء‌الله گفته بودند، بعلاوه آنچه از ذهن مؤلف جوشیده در یک مجموعه گرانسنگ به فارسی شیرین و کم نظیر به قلم آمده است.

در یکی از مقالات این مجموعه آمده است که میبیدی در اواخر کتابش از روح‌الارواح سمعانی هم استفاده کرده است (۳۵۶ به بعد).

در این مجموعه به مقالات ارزشمندی چون کشف‌الاسرار در میزان نقد عربی (۲۱ به بعد) و عنوان‌های تازه از کشف‌الاسرار برای فرهنگ‌های فارسی (۳۱۵ به بعد) بر می‌خوریم که واقعاً به خواندن می‌ارزد. دو محقق (عزیز‌الله جوینی و زرین چیان) نیز به تصحیح مجدد کشف‌الاسرار تاکید کرده‌اند (۲۰۵ و ۳۰۵) و امیدواریم که این کار بایسته صورت بگیرد.

گردآوری این مجموعه به کوشش دکتریدالله جلالی پندری بوده‌است که قبلاً با بعضی کارهای او (دیوان عمادالدین نسیمی و دیوان ادیب نیشابوری و زبان اشارت) آشنا شده‌ایم.

دارا بودند. مقوله تاویل و تفسیر، فراتر از بیان لفظ خود سنتی و سابقه‌ای در سرزمین‌های ایران و عراق و سوریه و مصر... داشت. اما نکاتی که در مجالس زهاد و نخستین متصوفه درباره تاویل و تفسیر قرآن گفته می‌شد محدود به بعضی آیات و سوره‌ها بود. ظاهراً نخستین کسی که تفسیر منظم و کاملی از دید عرفانی برقرآن نگاشته سهل بن عبدالله شوشتری است و دیگر ابو‌عبدالرحمن سلمی. البته اینگونه تفسیرها از دیرباز مورد انتقاد بعضی علمای دین واقع شده است برای نمونه انتقادات ابن‌الجوزی در تبلیس‌ابلیس را می‌توانیم نام ببریم.

شیعیان غیر از طریق خاص خود و از زبان ائمه (ع) تفسیرهای عرفانی بر مضامین قرآنی دارد که از دیدگاهی والا و عرفانی کلامی الهی را معنی می‌کند و این خود منبع مهمی بوده است برای تفسیر عرفانی. حتی سلمی که سنی است تفسیری عرفانی به امام صادق (ع) نسبت می‌دهد - که البته می‌توان در صحت انتساب آن بحث کرد - در همین کشف‌الاسرار میبیدی روایاتی عرفانی از ائمه شیعه نقل شده است (رک: محمد مهدی رکنی، جلوه‌های تشیع در کشف‌الاسرار، یزد ۱۳۷۴).

مهم‌ترین منبع تفسیرها و تاویلهای عرفانی

فلسفه تحلیلی معاصر

□ Contemporary Analytic Philosophy

James Baillie

این اثر که به صورت جُنگ تهیه شده است شامل گزیده‌های جامعی از مهمترین متون فلسفه تحلیلی قرن بیستم است.

فهرست مطالب کتاب: ۱- گوتلوب فرگه ۲- برتراند راسل و لودویگ ویتگنشتاین ۳- پوزیتیویسم منطقی ۴- لودویگ ویتگنشتاین: قواعد و زبان شخصی ۵- فلسفه زبان معمولی ۶- تجربه‌گرایی و فلسفه ذهن ۷- کوئین ۸- حقیقت و معنا، مقدمه‌ای بر آلفرد تارسکی، دریافت سمنتیکی [معنا شناختی] حقیقت و بنیان‌های معناشناسی ۹- ارجاع و چکیده. این کتاب در ۴۱۶ صفحه در سال ۱۹۹۷ منتشر شده است.

کتاب ماه ادبیات و فلسفه / تیر ۱۳۷۹

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

علیرضا کاوتی فراگزینو

یادنامه میبیدی